

PRÒLEC A LA GRAMÀTICA DE LA LLENGUA VALENCIANA

El valencià és una llengua neollatina, conseqüència directa de la romanització de les terres valencianes, en un substrat ibèric i posteriors aportacions, ja que el nostre territori s'allarga a la vora de la Mediterrània, és via d'entrada a peu pla de diferents cultures d'ultramar i està en contacte en uns altres territoris i llengües peninsulars com el castellà, el català i antigament l'aragonès, sense oblidar la proximitat del mallorquí d'Eivissa o eivissenc i el llatí com a llengua culta i de cult durant gran part de la nostra història. L'aportació visigoda, àrap i jueva tampoc es pot oblidar a l'hora d'explicar la formació i actual fisonomia de la llengua valenciana¹.

Les fronteres lingüístiques i geogràfiques valencianes no coincidixen, com succeeix en moltes altres llengües. El territori valencià és bilingüe, no per l'anexió administrativa de comarques de llengua castellana en època relativament recent al territori valencià, com Requena, Utiel o Villena², o per la castellanització del sud valencià, com Oriola, que hauria de recuperar la seua llengua històrica, sino des de la pròpia fundació del Regne de València en el segle XIII. La frontera lingüística i política tampoc coincidix i el valencià està present en terres murcianes, concretament en la Comarca del Carxe³. Per contra, el castellà penetra en el territori valencià que té una ampla frontera en terres de parla castellana pel ponent, és per tant la llengua en la que, des de sigles, el valencià ha mantingut més contacte⁴, seguida del català en el que té una chicoteta frontera al nord; de la presència d'immigrants mallorquins en terres valencianes, concretament en La Vall de Gallinera, producte d'una immigració massiva de mallorquins fa quatre-cents anys, ben poc queda lingüísticament parlant, puix s'ha produït un fenomen de nivellament o assimilació al valencià i hui a soles queda, en el registre familiar i en desús *el salat*, és dir, l'us dels articles mallorquins *es, sa, ses* (el, la, les). Degut a l'expulsió dels moriscs decretada en 1609 pobles de les comarques valencianes de la Marina Alta, la Safor i el Comtat quedaren despoblats i les seues terres ermes, vora cinc mil mallorquins, buscant unes millors condicions de vida els poblaren i cultivaren les terres.

Les interferències lingüístiques són mútues i les fronteres lingüístiques no són taxatives, puix en elles es dona lo que denominem parlars de transició, a on trobarem una sèrie d'isoglosses que marcaran la penetració de fenòmens lingüístics de cada llengua en u o altre territori. Estos parlars de transició es detecten en les zones peninsulars frontereres en Múrcia, Castella, Aragó i Catalunya⁵, i no oblidem el contacte en el mallorquí d'Eivissa o eivissenc, per la seua proximitat a la

1 Un estudi publicat per la revista *American Journal of Human Genetics* revela que el 15,1% dels cromosomes de la població valenciana presenta característiques atribuïbles als ancestres jueus sefardites i un altre 12,8% de poblacions originàries del nord d'Àfrica.

2 També tenim un cas contrari, la segregació de la localitat de Capdet (Caudete) històricament valenciana i hui anexionada a Castella-La Mancha; si bé per ser de llengua castellana esta segregació no ha afectat a la frontera lingüística.

3 Esta presència de la llengua valenciana en terres murcianes és el resultat d'una emigració de llauradors valencians de la comarca de Les Valls del Vinalopó, en sa majoria, a la zona murciana del Carxe per a cultivar eixes terres. Hui la llengua valenciana i els seus parlants no tenen cap de protecció jurídica en terres murcianes, ja que l'Estatut d'Autonomia de Múrcia no reconeix la seua presència en el seu territori, lo que fa perillar la supervivència del valencià. En la comarca d'Oriola ha succeït lo contrari, pobladors murcians han anat establint-se en esta zona del sud valencià fins desplaçar la llengua valenciana, que només queda patent en la toponímia, la documentació antiga i algun testimoni oral fins al segle XIX.

4 El valencià fon la llengua oficial de l'Administració Pública i Eclesiàstica del Regne de València des de sa fundació en 1238 fins a l'abolició dels Furs en 1707, únicament l'Administració Eclesiàstica seguí utilisant-lo, pero des de 1707 fins a l'època actual l'única llengua oficial de l'Administració, el sistema educatiu, els mijos de comunicació... ha segut el castellà, llevat de breus paréntesis en el segle passat. No obstant, a pesar de l'abolició dels Furs, alguns llibres de l'administració parroquial seguien utilisant el valencià fins al segle XIX, inclús contra la disposició que l'arquebisbe Mayoral feu en 1762 de que els *quinqui libri* o llibres parroquials s'escrigueren en castellà.

5 Estos parlars reben diferents noms populars segons la zona, alguns d'ells no estan exents de certa càrrega despectiva

costa valenciana, sobretot entre mariners de l'illa i localitats valencianes com La Vila o Benidorm⁶. Evidentment la frontera llingüística està molt més difuminada entre valencià i català o valencià i mallorquí, com ho estaria antigament en l'aragonés, per formar part dels tres del mateix diasistema llingüístic occitanorromànic, junt en el llenguadocià, el provençal, el llemosí... Un diasistema occitanorromànic que bascula, en els Pirineus al mig, entre l'iberorromània i la galorromània, a on el valencià ocupa l'extrem sur, penetrant en el primer, el català i mallorquí ocupen un punt intermig i llenguadocià, provençal, llemosí... l'extrem nord, penetrant en el segon. La situació geogràfica determina també l'acostament a un diasistema o a l'altre, en el cas valencià a l'iberorromànic.

Marcar les fronteres llingüístiques és com determinar el camp d'estudi que anem a tractar i a descriure i sobre el qual anem a teoritzar i a formular unes regles o normes gramaticals; els parlars de transició, tots ells, be siguen el resultat del contacte en una llengua d'una família o diasistema diferent al del valencià, com el castellà i l'iberorromànic, o de la mateixa família o diasistema del valencià, com el català o el mallorquí i l'occitanorromànic, es tenen en compte, es poden descriure i fer referència ad ells, però no seran la norma general a seguir. Estos parlars no es prenen com a model a l'hora de fer la present gramàtica, ja que esta vol ser descriptiva, però també normativa i en una clara finalitat didàctica, de manera que siga un material útil per a la consulta i l'ensenyança de l'idioma.

El nostre primer objectiu és descriure la realitat llingüística valenciana, però sense deixar de marcar una norma a seguir davant de certes vacilacions, variants o diferents formes locals, dialectals o vulgars, que no s'han d'oblidar però que s'han de restringir als àmbits geogràfics a on són naturals i als nivells del llenguatge col·loquial, informal o familiar, formal o molt formal, segons s'indique, definint un model de llengua apte per a tots els usos, basat en l'ús general, sense perdre de vista la llengua clàssica,⁷ tenint en compte l'ús que de la llengua venen fent els nostres escriptors a nivell literari o formal,⁸ evitant tant influències alienes i innecessàries produïdes pel contacte en unes altres llengües,⁹ com formes artificioses i alçant a la categoria de norma els usos generals en valencià adés nomenats i les formes genuïnes valencianes, que caracteritzen al valencià i el singularitzen dins del seu propi diasistema i dins del conjunt de les llengües romàniques. El resultat és un model de llengua digne i real en el que, si deixem a banda apriorismes i tendenciositats, nos identifiquem tots els valenciàparlants, perquè no és un model nou a assimilar o a dependre, sino el reflex de lo que, en gran mida, practiquem dia a dia els parlants en la vida quotidiana. En realitat es tracta d'un model ja consolidat pels valencians, puix la llengua és per definició un sistema de signes convencional i els valencians ja hem convingut en parlar d'esta manera, ara només feia falta descriure esta manera de parlar i dotar-la d'unes normes gramaticals. L'intensa comunicació i intercanvi entre comarques valencianes, actuant la ciutat de València com a centre geogràfic que és del territori i també com a centre neuràlgic a nivell econòmic, polític i cultural, ha fet que el valencià no es fraccionara dialectalment i que existisca un "valencià general" que tots practiquem o podem practicar i en el que tots nos identifiquem, a pesar de les peculiaritats comarcals o regionals hui ben conegudes per tots els parlants. La gran mobilitat actual i la comunicació que comporta,

en oríge com el *panocho* en Múrcia, parlars *churros* en Castella, *chapurrao* en Aragó...

⁶ Este contacte es fa evident sobretot en el lèxic que l'illa d'Eivissa i estes localitats valencianes compartixen i, en menor mida, en alguns aspectes morfològics.

⁷ Poques llengües romàniques contenen en la documentació que té el valencià per ser la llengua oficial d'un Estat independent, el Regne de València, durant vora cinc-cents anys, i poques tenen una literatura clàssica tan quantiosa i de qualitat en prestigi internacional.

⁸ Com hui alguns escriptors valencians participen en el procés d'anexió al català, acceptant els usos ortogràfics, lèxics i gramaticals convergents en ell, model normatiu adoptat per la *Acadèmia Valenciana de la Llengua*, la present gramàtica no pren ad estos escriptors com a referent cult o model a seguir, sino a tots aquells que venen utilitzant un model de llengua fidel en la realitat llingüística valenciana, agrupats, la majoria d'ells, en la *Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana*, puix són ells qui reflectixen en els seus escrits els usos generals, cults i genuïns valencians.

⁹ A banda de les llengües que per proximitat geogràfica entren en contacte en el valencià, hui una llengua internacional com l'anglès també s'ha de tindre en compte com a adstrat en les llengües romàniques, a on la seua influència es comença a notar-se.

aixina com els mijos de comunicació, han fet que la majoria de valencians sigam conscients de lo que és comú a tots i lo que és dialectal o vulgar i la normativa llingüística no pot anar contra esta consciència colectiva.¹⁰ Este procedir supón un respecte i un reconeiximent als nostres majors i a tots aquells valencians que nos han precedit, han mantingut la llengua viva durant sigles i han anat fent-la evolucionar com tota llengua viva evoluciona.¹¹

La percepció que tenim del valencià com a llengua singular, dins del seu diasistema occitanorromànic ha existit sempre dins i fóra de terres valencianes. Precisament fon el català Francesc Eiximenis, afincat en València ciutat, el primer que, en la seua obra *Regiment de la Cosa Pública* de 1383, parlant de València, descriu esta singularitat: “*Aquesta terra [València] ha llenguatge compost de diverses llengües que li són entorn, e de cascuna ha retengut ço que millor li és, e ha lleixats los pus durs e los pus malsonants vocables dels altres, e ha pres los millors...*”. L'humaniste castellà Juan de Valdés en la seua obra *Diálogo de la lengua*, escrita en Nàpols vora 1535,¹² també distingüia el valencià de les atres llengües peninsulars en estes paraules: “*...pues tenemos ya que el fundamento de la lengua castellana es la latina, resta que nos digáis de dónde vino y tuvo principio que en España se hablassen las otras quatro maneras de lenguas que oy se hablan: como son la catalana, la valenciana, la portuguesa y la vizcaína.*” Ademés fa una interessant comparança entre valencià i català, per un costat, i entre castellà i portugués per un altre, basant-se en la diferència fonètica: “*La valenciana es tan conforme a la catalana, que el que entienda la una entienda casi la otra, porque la principal diferencia consiste en la pronunciación que se llega más al castellano, y así es más intellegible al castellano que la catalana. La portuguesa tiene más del castellano que ninguna de las otras, tanto que la principal diferencia que a mi parecer se halla entre las dos lenguas es la pronunciación y la ortografía*”. El borrianenc Martí de Viciana en el *Libro de las alabanzas de las Lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana* de 1574, seguix per este camí considerant el valencià com una llengua més i singularisant-lo en estes paraules: “*Como el Rey [Jaume I] y los de su casa y corte y muchos de sus vassallos, hablaban lengua de Provensa y de Limós, aquella como a más común prevalescí, pero non sin grande mixtura de otras lenguas, y todo en junto fue nombrada Lengua limosina, con la qual tenemos escripto [...] libros que nos dan testimonio de aquella primera lengua.*” L'historiador valencià Gaspar Escolano també singularisa el valencià en la seua obra de 1610 titulada *Década*

10 Un model que condene formes com *aixina*, dient que és una forma coloquial i proponga “*així*”, que considere vulgar l'emudiment de la *-d-* en les terminacions *-ada*, *-ades* i obligue a pronunciar-la en formes com *vesprada* / *vesprades*, que margine el plural *hòmens*, dient que és arcaic proponent “*homes*”, que califique d'incorrecte l'us de la preposició *a* davant de complement directe en *et presente a Batiste*, proponent “*et presente Baptista*” o grafie la terminació valenciana *-isar* a la catalana *-itzar*, per posar uns pocs eixemples, és un model inacceptable que mai assumirà el parlant i és, de bestreta, un model fracassat, que condena a tots els valenciaparlants a una diglòssia colectiva. Serà un model viu en impresos, ròtuls i poc més.

11 No obstant, considerem que és més important per al present i futur de la llengua utilitzar-la sempre, encara que el seu us siga el d'una variant dialectal, encara que continga vulgarismes o castellanismes, encara que no s'ajuste a la normativa ortogràfica i gramatical, tot ans que abandonar-la. No utilitzar el valencià a nivell oral o escrit pel fet de no saber o no dominar el model cult o normativa oficial és un complex que ha quallat en la societat valenciana i que és perjudicial per a la pervivència de l'idioma.

12 Obra escrita mentres estava en Nàpols, ciutat baix domini hispànic, per a il·lustrar als intel·lectuals italians sobre la llengua castellana. Segons la crítica esta obra situava el castellà al nivell d'unes atres llengües cultes, pero també parla de l'existència d'unes atres llengües peninsulars, del seu oríge i de les seues diferències. Açò serviria per a deixar clar també als italians que valencià i català no són lo mateix encara que “*el que entienda la una entienda casi la otra*”; segurament per esta semblança pensaren que els papes valencians eren catalans. El cardenal Pietro Bembo uns anys abans exclamà “*O Dio, la Chiesa Romana in mani dei catalani*”, referint-se als familiars i cort d'Aleixandre VI, quan tan Calixt III com Aleixandre VI eren valencians i a pesar de firmar est últim com *Alexander Valentinus Papa VI*. En la península itàlica no tenien massa clar ni a on estava València; a principis del segle XVI el novel·lista italià Matteo Bandello, en una de les seues obres, situava la ciutat de València en Catalunya “*Valenza, quella dico di Spagna, è tenuta una gentile e nobilissima città dove, sí come piú volte io ho da mercadanti genovesi udito dire, sono bellissime e vaghe donne, le quali sí leggiadramente sanno invescar gli uomini, che in tutta Catalogna non è la piú lasciva ed amorosa città*”.

primera de la historia de la Insigne y Coronada Ciudad y Reyno de Valencia quan diu: "...de suerte que arrimando algunos vocablos groseros que hoy en día se quedan en la catalana, poniendo en su lugar de la latina los que bastavan, cepillando los que tenían mal sonido y escabrosidad en la pronunciación y generalmente escogiendo una dulce forma de pronunciar, sin el horror y desabrimiento con que usan desta lengua en las provincias que la conocen por natural, ha venido a tener nombre por sí y llamarse lengua valenciana y a merecer asiento entre las mas dulces y graciosas del mundo". El valencià Llorenç Mateu i Sanç, juriste que estudià gramàtica i filosofia en l'Universitat de València i dret en la de Salamanca, en la seua obra *Tractatus de regimine urbis et Regni Valentiae* de 1654 també fa referència a la singularitat de la llengua valenciana en estes paraules: "*Reperi in Hispania linguas: veterem propriam, Cantabricam, graecam, latinam, Arabicam, Celtiberam, Caldeam, Hebraicam, Valentiam, Catalaunam [...] At traducta ad catalaunos et nobis comunicata per nostros majores, succesive ita perpolitata et elegantia imbuta fuit, ut hodie ab ea distinguitur, speciem distinctam constituendo, sicut enim Castellana differt ab Aragonesa elegantia et splendore, sic similiter Valentina a Catalauna*".¹³ Un altre valencià, el juriste i erudit Marc Antoni d'Orellana, reprén esta idea inclús citant a Mateu i Sanç en el seu llibre *Valencia antigua y moderna*;¹⁴ Orellana, que en la seua obra sempre es referix al valencià i als valencians com a "lengua valenciana", "idioma valenciano", "valenciano" i "Nación Valenciana", dona a la llengua antiga el nom de "lemosín". Vejam un poc la seua filosofia en esta cita:

"La lengua lemosina (una de las tres maestras i principales de la España) se engendró, y nacio en la ciudad de Limogenes en Francia, formandose de la que pasaron consigo los Españoles al tiempo de los Moros, y de la francesa que por alli corria. [Posteriormente] extendieron sus límites los catalanes á las islas de Mallorca, Menorca, é Ibiza, donde igualmente extendio lo suyos dicha lengua, [y] como el Rey Don Jayme se avia criado en Mompeller con ella, y mamadola á los pechos de su madre, posehiendola como lengua propia, nos la comunicó al tiempo de la Conquista, y aun quiso que los nuevos Pobladores usasen de el Lemosin.

Pero sucedio que siendo los catalanes más tenaces en la observancia de su idioma, y al mismo tiempo los mallorquines (por isleños) menos expuestos a mixturarse con otras lenguas, han observado los unos y los otros menos alterada la primitiva lengua lemosina. Y digo menos alterada, por que tambien han desamparado los catalanes muchas voces del lemosin antiguo. [...] Lo que por el contrario los valencianos ya por mas remotos de la cuna y origen de dicho idioma, ya por poca comunicacion con las islas de Mallorca, y ya por la mucha mas familiaridad y trato con los castellanos, fueron dexando muchas voces del rigoroso lemosin, y mixturandose su idioma con nuevos terminos y nombres, algunos castellanos y otros italianos, y muchos apropiados de la lengua latina (a la que reconoce la lengua lemosina por madre), vino a formarse un nuevo idioma llamado lengua valenciana, que aunque era riguroso lemosin en su principio, empero por agregacion y adopcion de nuevas, selectas y apropiadas voces, lleugo por sus particulares mexoras a reputarse por distinta de la lengua catalana: assi lo dice Matheu....

De la uniformidad antigua del Lemosin, comun á estas Provincias referidas, ha dimanado el que nos entendemos mutuamente Catalanos, Mallorquines y Valencianos, aunque cada provincia, ó tiene de por si adoptadas algunas particulares voces por la sucesion de los tiempos, y mas que las otras la Nacion Valenciana [...] ó ha conservado tenazmente algunas de las palabras antiguas, siendo no muchas las que podrá proferir la una Provincia, sin ser entendidas de la otra: v. g. nosotros decimos Pigota la enfermedad de las Viruelas, y los catalanes la denominan Varóles; el yesso le llamamos Algeps, y ellos dicen Guis. Pero son tan pocas las voces del todo diferentes, que

¹³ "He trobat en Espanya les següents llengües: la vasca (l'antiga llengua pròpia dels càntabres), la grega, la llatina, l'àrap, la celtíbera, la caldea, l'hebrea, la valenciana, la catalana [...] Pero transmesa als catalans i comunicada a nosatres pels nostres antepassats, de tal manera s'adornà i s'impregnà d'elegància a través de les generacions, que hui es distingüix de la catalana, constituint una espècie distinta, de la mateixa manera que la castellana es distingüix de l'aragonesa per l'elegància i esplendor, aixina puix, de manera pareguda la valenciana de la catalana."

¹⁴ Es tracta d'un manuscrit de finals del segle XVIII que fon publicat per *Acció Bibliogràfica Valenciana* a principis del segle XX.

toda la conversacion substancialmente de los unos, puede entenderse por los otros, pues la falta de inteligencia de una palabra entre 20 se suple por la cabal inteligencia y percepcion del contexto”.

Alguns exemples més es poden aportar, però de la majoria s'extrau l'idea de que entre els erudits hi ha una consciència, més o manco definida, d'estar el valencià relacionat en llengües germanes que tenen un origen “llemosí” comú; és una manera un poc rudimentària o visionària d'expondre la situació, hui diríem que el valencià, la llengua valenciana, està emparentada en el català, el mallorquí, el llenguadocià, el provençal, el llemosí... i que totes elles formen part del diasistema que denominem occitanorromànic, el qual s'estén més allà dels Pirineus.¹⁵ En segon lloc, ja Eximenis singularisava el valencià dient que “*ha lleixats los pus durs e los pus malsonants vocables*” afirmant que és un “*llenguatge compost de diverses llengües*”, Juan de Valdés dia que es diferencia del català per la fonètica “*...la principal diferencia consiste en la pronunciació que se llega más al castellano, y así es más inleigible al castellano que la catalana*”, Martí de Viciana dia que és una “*grande mixtura de otras lenguas*”, Gaspar Escolano que el valencià ha anat “*arrimando algunos vocablos groseros...*” i Mateu i Sanç que “*de tal manera s'adornà i s'impregnà d'elegància ... que hui es distinguiu de la catalana*”. Però és Orellana qui més extensament i clara exponia l'idea en estes paraules: “*los valencianos ya por mas remotos de la cuna y origen de dicho idioma, ya por poca comunicacion con las islas de Mallorca, y ya por la mucha mas familiaridad y trato con los castellanos, fueron dexando muchas voces del rigoroso lemosin, y mixturandose su idioma con nuevos terminos y nombres, algunos castellanos y otros italianos, y muchos apropiados de la lengua latina [...], vino a formarse un nuevo idioma llamado lengua valenciana*. Tots estos comentaris són acceptables per les èpoques en que es fan, ja que llavors no disponien dels coneiximents i conceptes que la llingüística moderna hui nos oferix; aixina i tot, tots detecten la singularitat del valencià, casi sempre front al català, a pesar de formar part els dos d'una mateixa família llingüística, però només saben explicar la singularitat del valencià per mig de dos aspectes bàsics i ben perceptibles com són el lèxic i la fonètica, en realitat no tenien més mijos per a fer-ho d'una altra manera. El lèxic diferent l'expliquen per la mixtura en unes atres llengües del seu entorn, com ya dia Eiximenis, entre les que nomenen el llemosí, el llatí, l'italià i el castellà, esta última molt nomenada perquè és la que tots coneixen i més present tenen. Sobre la fonètica també dia Eiximenis que esta terra “*ha lleixats los pus durs e los pus malsonants vocables*”, Gaspar Escolano dia allò de “*...arrimando algunos vocablos groseros.... cepillando los que tenían mal sonido y escabrosidad en la pronunciació y generalmente escogiendo una dulce forma de pronunciar...*”. Mateu i Sanç i Orellana també perceben la diferència fonètica i, una altra volta és Orellana qui, citant a Mateu i Sanç s'esplaya parlant del tema: “*Oyendo hablar a los catalanes, mallorquines y valencianos es muy facil distinguir unos de los otros, porque el hablar valenciano tiene una articulacion suave, clara y jugando o batiendo la lengua solo con los dientes y el paladar; lo que la habla catalana y mallorquina es violenta, fuerte, aspera y rasgada, y con cierta especie de gregesco, tiene mas de gutural y ciertos impetus duros, broncos y violentos, no desemejantes a aquel desapacible sonido que solemos decir margall, que les hacen arrojar las voces con cierta fuerza y resabio muy perceptible desagrado quien les oye. De lo qual dimana que aun cuando hablan castellano conservan irremediabilmente aquella gruesa articulacion y golpeada y estrepitosa cadencia natural, lo que no acontece en los valencianos, los cuales pronuncian las palabras limpiamente, con fluidez, con dulzura y suavidad, y sin el menor sonido que decline a cerril, grosero o extremado, y por lo mismo es la valenciana una lengua docil, facil, dispuesta y apta para qualquier otra, como dice juiciosamente Matheu*”. El tema de l'accent o fonètica diferent entre valencià, català i mallorquí i el *margall* d'estos últims, que resulta grosser i vulgar als oïts valencians, apareix en uns atres autors durant els segles XVII i XVIII; en esta qüestió els valencians sempre hem pecat de chovinisme fins a hui i seguim pensant allò de que la nostra

15 Esta consciència llingüística de formar part el valencià d'una família en la que està inclòs l'occità o llemosí seguix present entre intellectuals i prohoms valencians del segle XIX fins a hui, entre ells Teodor Llorente i son fill Llorente Falcó, Constantí Llombart, Miquel Duran, Adolf Pizcueta, Joaquim Reig, Almela i Vives, Antoni Igual i Úbeda...

llengua és més dolça que la mel,¹⁶ a l'hora que rebugem per “malsonant” la catalana. Un exemple més sobre el *margall* que no té el valencià és el que nos oferix Joan Batiste Ballester en *Ramellet del Bateig* de 1667 a on diu: “*Que sia la lengua valenciana millor que totes les de Europa, en apres de la lengua Sancta.....*” o “*Parlavas lo valencià language en Proença, tota la guiana y França gotica, y ara en Catalunya, Regne de Valencia , Mallorca y Ivisa. Pero als mes els queda al pronunciarla cert margall que nol tenim los desta Ciutat.*”¹⁷

Pero sent real la diferenciació lèxica i fonètica del valencià respecte a les atres llengües del seu diasistema, no està el seu singularisme llingüístic únicament en el lèxic i la fonètica, acceptar açò seria reduir-lo a una simple variant dialectal; lo realment important i que estos antics autors no podien explicar és que el valencià també té una morfologia verbal i nominal, aixina com una sintaxis, pròpies i diferents, no solament dels atres idiomes romànics sino també del català i les atres llengües del diasistema, lo qual justifica la necessitat de tindre una gramàtica en una ortologia, fonologia i prosòdia, morfologia i sintaxis pròpies. La necessitat d'una ortografia pròpia i diferenciada està en que l'ortografia es basa en la fonologia i que la valenciana és específica i distintiva.

L'abisme fonètic existent entre valencià i català¹⁸ i tot el lèxic valencià diferencial seria suficient per a reivindicar la nostra secular independència llingüística de Catalunya i de les atres llengües germanes del diasistema occitanorromànic, pero, com hem dit adés, hi ha molts atres aspectes que els parlants perceben, pero que no saben definir més allà dels conceptes “vocabulari” o “accent” i que són la columna vertebral de la llengua valenciana. Sense estos atres aspectes els partidaris de l'anexió i supeditació del valencià al català podrien argumentar que diferències paregudes a nivell fonètic i lèxic les podem trobar entre l'anglès d'Anglaterra i el dels Estats Units, o entre el castellà de Castella i el d'Andalusia i no per això es consideren llengües diferents.¹⁹ És evident que la fonètica i el lèxic són importants i són els factors més visibles per als parlants, de fet molts d'ells es basen en açò per a diferenciar llengües, pero en realitat hi ha factors llingüístics molt més importants que sí servixen per a diferenciar-les. És per açò que esta gramàtica vol evidenciar, no solament la fonètica valenciana -ya que a nivell lèxic ya existixen diccionaris que ho fan-, sino també la seua morfologia verbal i nominal i la sintaxis, pero no com unes simples variants d'una atra llengua superior, sino com a fets identitaris i diferenciadors de la llengua valenciana com a llengua pròpia i independent.²⁰

Plasmar la realitat i la singularitat del valencià és u dels nostres objectius principals a l'hora de fer esta gramàtica i en esta direcció fa temps que es venen donant alguns passos, les mostres més recents d'açò són els treballs de Carles Ros en el segle XVIII, en obres com el *Tratat de adages y refranys valencians, i practica pera escriure ab perfecció la lengua valenciana* de 1736; Ros, que publicà en 1739 el *Breve Diccionario Valenciano-Castellano* i en 1764 el *Diccionario Valenciano-Castellano*, exponia ben clara quina era la seua intenció en el títol del seu tractat, a pesar d'escriure'l

16 El valencià Tomàs Vilarroya en la seua obra *Cançó* de 1841 ya es referia al valencià d'esta manera: “*en la dolça llengua de mos avis / més dolça que la mel*”. Clar està que als catalans també els sona dolç el català i més tart Jacint Verdguer escriuria: “*¡Oh llengua catalana / més dolça que la mel / la llengua que't profana / te fa tornar de fel*”.

17 Miguel de Cervantes en *Los trabajos de Persiles y Segismunda* de 1617 mostra que per als oïts castellans el valencià també és una “*graciosa lengua... dulce y agradable*”. Estes són les paraules que posa en boca d'u dels seus personages: “*...principalmente les alabaron la hermosura de las mujeres de Valencia y su extremada limpieza y graciosa lengua, con quien sólo la portuguesa puede competir en ser dulce y agradable*”.

18 Les grans diferències fonètiques estan entre el valencià i el català oriental, que és sobre el que s'ha construït el català modern estàndart i que s'estén progressivament per tota Catalunya, arraconant al català occidental, més pròxim fonèticament al valencià.

19 Un exemple ben clar de que el lèxic no és un factor determinant és que llengües com l'anglès o l'eusquera tenen un alt percentatge de lèxic d'orige llatí i cap de les dos és una llengua neollatina.

20 Quan parlem de l'independència del valencià o la llengua valenciana, no estem negant la seua relació en el seu diasistema, estem proclamant el dret a tindre ortografia i gramàtica pròpies, com la tenen el català o l'occità, i com succeïx dins d'uns atres diasistemes, com ara el galleg i el portugués.

pocs anys més tard de l'abolició dels Furs del Regne de València en 1707 que, entre moltes altres coses, apartà al valencià de l'Administració. Molt més recents són les obres de Josep Nebot i Pérez com els *Apuntes para una Gramática valenciana popular* de 1894 i el seu *Tratado de ortografía valenciana clásica* de 1910, en la filosofia llingüística de les quals nos reafirmem. El vilarealenc Josep Nebot en el *Tratado de Ortografía Valenciana Clásica* de 1910, si be parlava a soles d'ortografia, deixava ben clara la seua postura llingüística, que nosatres compartim, en estes paraules: “*la ortografía valenciana legítima está hace ya siglos tan distanciada de la catalana como de la castellana, y si bien es cierto que tiene mucho en común con una y otra, no debe en manera alguna confundirse con ninguna de las dos, cuidando de mantener su autonomía y su carácter propio*”. I afig: “*los valencianos tenemos ya de antiguo nuestra lengua escrita propia y especial, y no se comprende siendo la cosa tan clara, que vayan los escritores valencianos dando tumbos y resbalones; unos echándose francamente en brazos de la Academia Española y aceptando para el valenciano las reglas ortográficas dictadas por ésta para el castellano; y otros haciendo algo mucho peor: adoptando en sus escritos no ya la ortografía, sino hasta la analogía y la sintaxis catalana, jurando, no obstante, y perjuro que escriben en valenciano puro y castizo*”. Pero el nostre més directe antecessor, des d'un punt de vista gramatical, és el filòlec Lluís Fullana i Mira.

Quan en 1915, la Diputació Provincial de València creà el *Centre de Cultura Valenciana*, actual *Real Acadèmia de Cultura Valenciana*, títol concedit pel rei Joan Carles I en 1991, el primer encàrrec que se li fa a l'institució és l'elaboració d'una gramàtica de la llengua valenciana i esta li encomanà al filòlec de Benimarfull Lluís Fullana i Mira la seua redacció, filòlec prestigiós que ya havia publicat, entre uns altres treballs, les *Normes Ortogràfiques* en 1914. La publicació en 1915 de la *Gramàtica Elemental de la Llengua Valenciana* de Lluís Fullana, és la primera obra que veu la llum d'esta real institució i l'obra que podem considerar antecessora de la present, ya que esta, com aquella, és una gramàtica acadèmica; la diferència està en que la gramàtica de Fullana, sent institucional, era una obra d'autor i esta és el resultat de l'investigació, treball i debat dels membres de la *Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes* de la RACV.²¹ Tornant a Fullana volem recordar ací algunes de les paraules que en ella dirigix l'autor al Directori del *Centre de Cultura Valenciana*: “*No foren poques les dificultats que tinguerem que vèncer per tractarse d'escriure la primera Gramàtica d'esta Llengua. Per este motiu, no creem haver fet una tasca perfecta, ni molt menys, pero serà un ensaig que podrà servir de base, fetes les degudes esmenes, a una Gramàtica completa que deurà publicarse en temps no llunyà, pera que puga satisfer les necessitats de nostres escriptors*”. Algú podria pensar que des de que Fullana escrigué estes paraules han passat cent anys en blanc; res més llunt de la veritat. Uns altres gramàtics, llingüistes i estudiosos, han elaborat no solament gramàtiques valencianes sino molts altres treballs sobre diversos aspectes de la llengua valenciana, la majoria d'ells sent acadèmics o membres agregats col·laboradors de la *Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes* d'esta institució o vinculats en ella i sempre tenint com a referent la gramàtica de Fullana.

Aquella primera gramàtica valenciana de Fullana²² també ha segut la nostra base a l'hora d'elaborar la present gramàtica acadèmica, si be, seguint les pròpies indicacions de l'autor, aquella ha segut esmenada i completada tenint en conte les moltes aportacions que, en matèria llingüística i gramatical, s'han fet durant estos cent últims anys, per lo que en este quefer mai hem estat a soles i

21 Seria injust oblidar ací la participació en la redacció d'esta gramàtica de destacats membres de la *Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes* de *Lo Rat Penat* o de la *Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana*, que també formen part de la *Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes* de la RACV. És per açò que els estudis i debats sobre la gramàtica han tingut lloc en les seus de les tres institucions.

22 Com be diu l'autor, la seua gramàtica és la primera de la nostra llengua. Existixen alguns precedents, pero no són gramàtiques específicament valencianes; es tracta de gramàtiques valenciano-llatines, com la de Bernat Vilanova publicada en València en 1500 i dedicada a Joan Esteve, autor del *Liber elegantiarum* -una obra a mitjan camí entre el diccionari i la gramàtica-, una altra gramàtica valenciano-llatina és la de l'alcoyà Andreu Sempere, de la que es feren més de quaranta edicions des del segle XVI al XIX o la de l'almenarenc Miquel Ferrer de 1572. No oblidem l'obra que el valencià Jeroni Burgués edità en Barcelona en 1586 sobre flexió verbal titulada *Taula sumaria de tota Art de la conjugació*...

gràcies a Fullana i ad estos treballs no ha calgut escomençar *ex-novo*.²³ Al contrari de lo que li passà a Fullana, per a nosatres han segut poques les dificultats que hem hagut de véncer. Estes obres, que durant temps han anat satisfent les necessitats dels usuaris, estudiosos, escriptors, professors i alumnes, nos han aplanat el camí, sent moltes d'elles continuadores de la gramàtica de Fullana, per lo que han segut ben tingudes en conte a l'hora d'elaborar una gramàtica valenciana acadèmica com esta.

Aixina seguim en este llarc camí iniciat en èpoques anteriors i tenint com a fites més recents les gramàtiques de Josep Nebot i Pérez de 1894 i, sobretot, la de Fullana de 1915, sense oblidar obres com *En defensa de la llengua valenciana* de Miquel Adlert Noguerol, detonant de l'actual procés de revalencianisació llingüística que duem a terme, el mestrage d'autors com Xavier Casp, Josep Alminyana i Vallés, Joan Costa o Josep Mª Guinot en la seua *Gramàtica normativa de la llengua valenciana* i les obres i gramàtiques de membres de la *Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes* de la RACV, els quals, per motius exclusivament econòmics, hagueren de publicar-les fóra de l'institució i a l'ampar d'una atra entitat centenària i senyera en l'us, l'estudi i l'ensenyança de l'idioma com és *Lo Rat Penat* o en editorials compromeses com *Del Sénia al Segura*.

Precisament este material llingüístic compost per ortografies, gramàtiques, flexions verbals..., junt a l'immens material lexicogràfic valencià,²⁴ evidencia per un costat la consciència llingüística valenciana -el valencià és una llengua i és la llengua pròpia dels valencians-²⁵ i per un altre la no acceptació d'ingerències en esta matèria²⁶, aixina com la voluntat viva fins a hui que els valencians tenim de mantindre la nostra llengua i de mantindre-la diferenciada de les atres llengües romàniques, per molt pròximes, germanes o paregudes que siguen a la nostra; esta obra vol ser una

23 S'han tingut en conte treballs que tracten algun aspecte del valencià, be siguen d'autors partidaris d'una llengua valenciana independent o d'aquells que defenen la seua aneixió al català. Treballs sobre la flexió verbal valenciana com els de Renat i Ferris G., Puig R., Fontelles A. o Àrias Burdeos J.A. Gramàtiques com la de Nebot i Pérez J. Sanchis Guarner M., Salvador C., Guinot i Galán, J. M^a, les de Fontelles A., García Bru L. i Lanuza J., la del *Institut d'Estudis Valencians* o la de la *Acadèmia Valenciana de la Llengua*. Treballs sobre fonètica, fonologia i diversos aspectes llingüístics com els de Revest i Corzo Ll., Adlert Noguerol M., Boronat Gisbert J., Cremades Marco F., Miedes Bisbal E., Costa Català J., Ruiz Negre A., Colomina J., Casanova E. López Verdejo V. i molts més, això sí, sempre seguint un criteri selectiu d'estricta valencianitat llingüística.

24 La lexicografia valenciana no únicament és pionera entre les llengües romàniques, sino una de les més fructíferes. Des del *Llibre de concordances* de Jacme March de 1371 fins al *Diccionari General de la Llengua Valenciana*, de la *Real Acadèmia de Cultura Valenciana* de 2010, molts són els diccionaris, vocabularis i glossaris valencians que han vist la llum, entre els més destacats el *Liber elegantiarum* de Joan Esteve de 1489 (es publicà en Venècia en 1489, pero és una obra de 1472, com consta en la dedicatòria d'Esteve a Ferran Torrella, sent aixina anterior no a soles al *Universal Vocabulario* d'Alonso de Palencia de 1490, sino també al *Lexicón* de Nebrija de 1492 i al *Vocabulaire* de Loys Garbin de 1487), els glossaris bilingües valencià-llatí del segle XVII de Gaspar Gil Polo i Josep Lop o el de Joan Vicent d'Exulve, en el XVIII els diccionaris de Carles Ros i els de Manuel Joaquim Sanelo, Justo Pastor Fuster, Josep Mª Cabrera, Miquel Rosanes o Luis Lamarca, en el XIX les obres lexicogràfiques renaixentistes de Josep Escrig i Martínez i Constantí Llobart o Joaquim Martí Gadea i ya en el segle XX Fullana. La producció de diccionaris i vocabularis valencians durant el segle XX i XXI és tan extensa que ací nos és impossible relatar-la.

25 M. Sanchis Guarner aixina ho expressava en *La llengua dels valencians* de 1933: "*La llengua dels valencians és el valencià. Som valencians i el nostre idioma és el valencià. Qui renuncia a sa llengua renuncia a sa pàtria i el qui renega de la seua pàtria és com el qui renega de la seua mare...*".

26 El filòlec valencià M. Sanchis Guarner, sent partidari de l'aneixió del valencià al català, pero respectant les formes valencianes, com es deduïx de la seua *Gramàtica Valenciana* de 1950, coneixia ben be la consciència llingüística dels valencians quan afirma en el seu llibre *La llengua dels valencians* lo següent: "*El sentiment de personalitat regional que sempre havem tingut els valencians, impedia l'acceptació global de la doctrina gramatical catalana unificada i modernitzada per Fabra. Els valencians hauríem rebutjat considerant-lo una intolerable imposició, tant el sistema gramatical fabrista com qualsevol altre que es titulàs català, si no feia concessions demostratives de respecte a les particularitats regionals valencianes. El procés unificatiu, perquè fos viable, calia promoure'l des de dins, havia de ser iniciativa dels propis valencians*". Pero per a fer-ho des de dins s'havien de comprar voluntats; bona mostra és que des de 1978 *Acció Cultural del País Valencià*, associació que promou l'aneixió llingüística i cultural del valencià i lo valencià a la llengua i cultura catalanes és l'entitat valenciana més subvencionada per la *Generalitat de Catalunya*, i no és l'única, en sifres millonàries, de fet la Generalitat catalana paga anualment els 715.000 euros de l'hipoteca de la seu d'esta associació en València

mostra més de la pervivència d'esta voluntat majoritària entre els valencians, voluntat diferenciadora que va més allà de la llengua, perquè com dia Frederic Mistral “*qui té la llengua té la clau*”.²⁷

La tradició centenària entre valencians de produir material lingüístic sobre el valencià -diccionaris, ortografies, flexions verbals i també gramàtiques-, la consciència idiomàtica (no dialectal) dels valencians, inalterable durant sigles, de que el valencià és una llengua, que és pròpia i que els valencians formem una comunitat lingüística -emparentada però diferent de les veïnes-, es ve concretant en la reiterada denominació “llengua valenciana” des dels nostres clàssics fins a hui,²⁸ l'immensa producció literària en valencià en reconegut prestigi i el marc jurídic actual -l'Estatut d'Autonomia en el seu article sext diu que “*l'idioma valencià és l'oficial en la Comunitat Valenciana...*”-,²⁹ nos autorisen a fer esta gramàtica, ja que la nostra consciència com a valencians compromesos en la nostra cultura nos obliga.

Voro López Verdejo
Director de la Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes de la Real
Acadèmia de Cultura Valenciana

27 Unes paraules de l'historiador J. San Valero Aparisi resumixen este sentiment: “*Si som lo que som, serem, però si som lo que són, mai serem*”. No volem trencar els llaços que nos unixen a occitans, catalans, mallorquins... però no podem acceptar que estos es convertixquen en cadenes, sobretot respecte a Catalunya per les seues pretensions expansionistes i anexionistes.

28 La mostra més evident d'açò són les paraules del valencià Joanot Martorell en la dedicatòria que escrigué, l'any 1490, en la seua célebre novel·la *Tirant Lo Blanch*: “[...] *me atreviré a expondre: no solament de lengua anglesa en portuguesa. Mas encara de portuguesa en vulgar valenciana: per ço que la nació d'on yo só natural se'n puxa alegrar [...]*”.

29 No caldria recórrer al text constitucional que reconeix i protegeix en el seu article 20 el nostre dret a: “*expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions...*” i “*a la producció i creació literària, artística, científica i tècnica*” afirmant que “*L'exercici d'estos drets no pot restringir-se per mig de cap classe de censura prèvia.*”, si bé biblioteques públiques, escoles i Universitats valencianes i no valencianes han censurat i censuren aquelles publicacions que, com esta, no segueixen uns criteris lingüístics de convergència i aneixió del valencià al català. Ací podem recordar també l'Article 9 de la *Declaració Universal dels Drets Lingüístics* de 1996: “*Tota comunitat lingüística té el dret de codificar, estandaritzar, preservar, desenvolupar i promoure el seu sistema lingüístic, sense interferències induïdes o forçades.*”